

כתב עת אלקטרוני
בהוצאת המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין, ירושלים

גליון מס' 13, תשפ"ה, 2024

ניתן לקריאה באתר המכללה
<http://www.dyellin.ac.il>

**מבוא לגיליון מיוחד:
פדגוגיה דיאלוגית בהכשרת מורים בישראל**

רותם עבדו, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין
עידו גדעון, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

גיליון זה של כתב העת במעגלי חינוך, אליו הצטרף כעורך מיוחד ד"ר עידו גרעון, מביא לקוראי העברית לקט מחקרים על אודות מופעים והקשרים שונים של פדגוגיה דיאלוגית בהכשרת מורים בישראל. המגוון המתודולוגי והרעיוני בגיליון משקף (גם אם רק חלקית) את הקשת הרחבה של תפיסות ופרקטיקות הנכללות תחת המושג פדגוגיה דיאלוגית, המכוונות כולן לשימוש ולטיפוח שיח בין אישי כאמצעי וכמטרה למידה. נוכח השינויים הטכנולוגיים, החברתיים, והפוליטיים המואצים המתחוללים סביבנו, מצאנו את הפדגוגיה הדיאלוגית כמטרה וכאמצעי להנחלת ערכים ומיומנויות החיוניים להתמודדות עם האתגרים הצפויים לחינוך במאה ה-21. מיומנויות וערכי הליכה הדיאלוגיים, כגון אמפתיה, ביטוי עצמי, תקשורת בין-אישית וחיבה ביקורתית, קריטיים בעולם שבו מחשבים הולכים ומחליפים סוכנות אנושית.

גיליון מיוחד זה מביא מחקרים ותובנות הנוגעים להקשרים שונים של פדגוגיה דיאלוגית בתוכניות להכשרת מורים. המאמרים מציגים מגוון היבטים של דיאלוג חינוכי בכל הרמות, מילדי הגן ועד לסטודנטים בהשכלה גבוהה, ומדגישים את חשיבותו בכל שלבי החינוך. הגיליון מורכב מחמישה מאמרים על פדגוגיה דיאלוגית העוסקים בסקירה של התחום (גרעון ועבדו, 2024), בדיאלוג בין גננות לילדים בלמידה מרחוק (לוי ת. ושותפות, 2024), בהקשר בין דינמיקה קבוצתית לאיכות תוצרי הלמידה (לוי צ. וקורופטוב, 2024), בהצגת מסגרת לניתוח תהליכי למידה שיתופית (ישראל וקנין, 2024), ובגישה הדיאלוגית כפרקטיקה נלמדת (גלסנר, 2024). נסקור כעת את המאמרים בקצרה.

המאמר הראשון, "פדגוגיה דיאלוגית בהכשרת מורים: בין הלכה למעשה" (גרעון ועבדו, 2024), מציג סקירה שלנו על פדגוגיה דיאלוגית, ומתמקד במקורותיה הרעיוניים, בהתפתחות המחקר היישומי, ובמסגרות תיאורטיות מרכזיות במחקר שיח כיתתי, וכן בוחן פרקטיקות ומשמעויות פרקטיות לשילוב עקרונות דיאלוגיים בהכשרת מורים. המאמר מסכם את רעיונותיהם של הוגים מרכזיים בחינוך הדיאלוגי, כגון בוכר, פריירה ובאחטין, ובוחר כיצד רעיונותיהם משמשים כיסודות לפדגוגיה דיאלוגית בת זמננו. מכאן, המאמר סוקר את התפתחות המחקר האמפירי בתחום זה, החל משנות ה-70 ועד היום, ומציג עדויות להשפעת השיח הדיאלוגי על פיתוח מיומנויות חשיבה והישגים לימודיים. לבסוף, נדונות במאמר המשמעויות הפרקטיות להכשרת מורים, בתוך הדגשת הצורך בפיתוח מיומנויות דיאלוגיות אצל מורים לעתיד.

המאמר השני, "קידום שיח מיטבי בגן הילדים כחלק מתהליך הכשרה והתפתחות מקצועית של גננות" מאת תרצה לוי, דינה בן יעיה, ברבי שפיר, סופי בן יאיר, וסמר אלדינה (לוי ת. ועמיתות, 2024), מציג מבט מעמיק ומלמד על הסיטואציה החינוכית המכוננת של שיחה אישית בין מורה לילד. הנחלת עקרון ההדדיות בדיאלוג מהווה אתגר בקרב מתכשרים להוראה, ובמיוחד בהקשר של ילדי גן. חינוך הגיל הרך דורש פיתוח מיומנויות לניהול שיח ולהתאמת דרכי ההוראה לצרכים הייחודיים של כל ילד וילדה, מתוך מתן מקום לביטוי עצמי ולפיתוח מיומנויות קשב והקשבה פעילה. המאמר מנתח תמלילי שיחות מקוונות-פרטניות של למידה מרחוק בין מתכשרות להוראה בגן לבין ילדי גן בימי הקורונה, וכן דוחות רפלקטיביים של אותן מתכשרות להוראה שנכתבו בעקבות שיחות אלו. מתוך הממצאים גוזרות כותבות המאמר דרכים שונות לשיפור השיח האישי-רגשי בחינוך הגיל הרך, ומדגישות את חשיבותה של רפלקציה על אינטראקציות מוקלטות.

המאמר השלישי, "הקשר בין דינמיקה החברתית בקבוצת סטודנטים להוראת מתמטיקה לבין תהליכים של למידה שיתופית" (לוי צ. וקורופטוב, 2024), ממוקם בתפר מוכר היטב בהכשרת פרחי הוראה כתלמידים וכמורים לעתיד. המאמר מראה שגם סטודנטים להוראה, בדומה לתלמידי בתי הספר היסודי והתיכון (למשל, Abdu & Schwarz, 2016; Barron, 2003; Kontorovich et al., 2020), זקוקים להכוונה ולתמיכה בניהול דינמיקה קבוצתית ושיפור האינטראקציות בתוך הקבוצה. במאמר, צור לוי ואנטולי קורופטוב בוחנים את הקשר בין דינמיקה קבוצתית לבין איכות השיח הלימודי והישגי הלומדים בקורס להוראת מתמטיקה. הם מזהים תופעות כמו חוסר אונים ותלות בקבוצה כגורמים המעכבים את השתתפותם הפעילה של סטודנטים בשיח. המחברים מדגישים את חשיבותם של תהליכים חברתיים-רגשיים בהכשרת הוראה ואת הצורך ביצירת סביבה לימודית המעודדת השתתפות פעילה ושוויונית. בזיקה לנושא הספציפי של גיליון זה, המאמר מדגיש את הצורך בהכללתם של תכנים מפורשים בנושא דינמיקה קבוצתית ופיתוח מיומנויות תקשורת בין-אישית בהכשרת מורים. ההשלכות של ממצאי המחקר על התהליך של הכשרת מורים כוללות שילוב כלים להתמודדות עם אתגרים חברתיים-רגשיים בתוכניות ההכשרה וטיפוח המודעות של מרצים ומרצות לתפקידם כמנהלי שיח קבוצתי.

המאמר הרביעי, "הדיאלוג החינוכי דרך נקודת המבט של תיאוריית שחקן-רשת" המסכם את מחקרם של מירית ישראל וועומר קינן (קינן וישראל, 2024), מציג מתודולוגיה חדשה לניתוח דיאלוגים חינוכיים המבוססת על תאוריית-שחקן-רשת (ANT). מתודולוגיה זו מתייחסת לתצורות שונות של שיח כיתתי כרשתות, דיאלוגיות ולא דיאלוגיות, שבהן שחקנים אנושיים (מורים, תלמידים וכולי) ואלמנטים חומריים (כגון חומרי למידה) תומכים או מפריעים לדיאלוג בקרב קבוצת תלמידות. המחקר עוקב אחרי תהליך הלמידה בקבוצה, ומדגים כיצד השיח יוצא ונכנס ממצב דיאלוגי למצב אי-דיאלוגי (Bakhtin, 2013). ההשלכות של ממצאי המחקר על הכשרת מורים כוללות את הצורך בפיתוח מודעות לתפקידים של אלמנטים חומריים בכיתה, ואת החשיבות של תכנון מדויק של פעילויות חינוכיות לקידום שיח דיאלוגי. נוסף על כך, המאמר מציג מסגרת תאורטית-ניתוחית חדשה לניתוח שיח כיתתי, אשר תוכל לשמש לחקר ההוראה וההנחיה הפדגוגית.

המאמר החמישי והאחרון בגיליון זה, "היוטגוגיה כתפיסת למידה-הוראה המזמנת דיאלוג לימודי אותנטי והרדי בהכשרת מורים" מאת אמנון גלסנר (גלסנר, 2024), מציג גישת למידה-הוראה מתקדמת המבוססת על למידה עצמאית המכוונת על ידי לומד – היוטגוגיה (Hase & Kenyon, 2001) – בהקשר חדש, כמסגרת המקדמת דיאלוג אותנטי והרדי בהכשרת מורים. היוטגוגיה מדגישה את חשיבות האוטונומיה של הלומדים בבחירת נושאי הלמידה, דרכי הלמידה, והערכת הלמידה. גלסנר סוקר את מקורותיה התאורטיים של הגישה, ומדגים אותה דרך עבודתו עם פרחי הוראה בתור מכשיר מורים. במאמרו, גלסנר טוען ומדגים כיצד היוטגוגיה מעודדת מוטיבציה פנימית, יצירתיות וחשיבה ביקורתית, ומדגיש את השינוי התפיסתי הנדרש בקרב מכשירי ומכשירות מורים לצורך יישומה – מ"מוסרי ידע" ל"מלווי למידה", האמונים על פיתוח יכולות רפלקטיביות ואוטונומיות בקרב פרחי הוראה.

כעורכי הגיליון המיוחד, אנו מאמינים כי אימוץ עקרונות ופרקטיקות דיאלוגיות בהכשרת מורים יביא לשיפור איכות ההוראה והלמידה. לכן, בכל המאמרים בגיליון ניתן למצוא כלים מעשיים לצד תובנות תאורטיות המסייעים ביישום עקרונות ופרקטיקות אלה בהכשרת המורים. איי החדשנות המוצגים במאמרים השונים (ומתכתבים עם יוזמות ופעולות הנעשות מדי יום בידי מכשירי ומכשירות מורים) נותנים מענה לצורך בשינוי תפיסתי ומעשי בהכשרת מורים, לקראת תהליכי למידה המדגישים פיתוח מיומנויות תקשורת, חשיבה ביקורתית ויצירתיות. טיפוח יכולותיהם של מורים להוביל דיאלוגים משמעותיים בכיתות, בבתי הספר ובחיים החברתיים בישראל דורש שינוי מבני של תוכניות ההכשרה ושילוב של כלים מעשיים לשיפור וניתוח השיח בכיתות, פיתוח יכולות רפלקטיביות, וטיפוח אוטונומיה ויצירתיות כלמידה. עוד ארוכה הדרך: יש צורך במחקרים נוספים שיבחנו את ההשפעה ארוכת הטווח של הכשרה המבוססת על פדגוגיה דיאלוגית על איכות ההוראה והלמידה בפועל, יבדקו כיצד ניתן לשלב כלים לניתוח דיאלוג בקורסים שונים בהכשרת מורים ובהדרכה פדגוגית, יבחנו כיצד ניתן לפתח מיומנויות שיח מחד גיסא, ותמיכה בדיאלוג מאידך גיסא בקרב פרחי הוראה, וכן יענו על השאלות: האם וכיצד ידע בתחום הוראה דיאלוגית בהכשרת מורים נשמר בשנות ההוראה הראשונות, והאם וכיצד משפיעה ההשתתפות בקורסים שעוסקים בדיאלוג על תפיסותיהם המקצועיות, החינוכיות והחברתיות של פרחי הוראה.

גיליון זה מציג תמונה, ואנחנו מקווים שגם יספק השראה, לאפשרויות הטמונות בפדגוגיה דיאלוגית בהכשרת מורים. אנחנו מזמינים את קהילת החינוך לחשוב מחדש על הדרכים שבהן אנו מכשירים מורים, ומייחלים להתפתחות עתידית בתחום זה.

ביבליוגרפיה

- גרעון, ע', ועבדו, ר' (2024). פדגוגיה דיאלוגית: עבר הווה ומבט לעתיד בהכשרת מורים. **במעגלי חינוך: מחקר עיון ויצירה**, (13). המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין.
- גלסנר, א' (2024). היוטגוגיה כתפיסת למידה-הוראה המזמנת דיאלוג לימודי אותנטי והרדי בהכשרת מורים. **במעגלי חינוך: מחקר עיון ויצירה**, (13). המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין.
- ישראל, מ' וקינן, ע' (2024). הדיאלוג החינוכי דרך נקודת המבט של תיאוריית שחקן-רשת. **במעגלי חינוך: מחקר עיון ויצירה**, (13). המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין.
- לוי, צ' וקורופטוב, א' (2024). הקשר בין הדינמיקה החברתית בקבוצת סטודנטים להוראת מתמטיקה לבין תהליכים של למידה שיתופית. **במעגלי חינוך: מחקר עיון ויצירה**, (13). המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין.

לויז, ת', בן יעיש, ד', שפיר, ב', בן-יאיר, ס', ואלדינה, ס' (2024). קידום שיח מיטבי בגן הילדים כחלק מתהליך הכשרה והתפתחות מקצועית של גננות. במעגלי חינוך: מחקר עיון ויצירה, (13). המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין.

- Abdu, R., & Schwarz, B. (2020). Split up, but stay together: Collaboration and cooperation in mathematical problem-solving. *Instructional Science*, 48(3), 313-336.
- Bakhtin, M. (2013). *Problems of Dostoevsky's poetics* (Vol. 8). U of Minnesota Press.
- Barron, B. (2003). When smart groups fail. *The journal of the learning sciences*, 12(3), 307-359.
- Hase, S., & Kenyon, C. (2001). Moving from Andragogy to Heutagogy: Implications for VET. Proceedings of Research to Reality: Putting VET Research to Work. *Australian Vocational Education and Training Research Association (AVETRA)*. Adelaide, SA, Australia.
- Kontorovich, I., Koichu, B., Leikin, R., & Berman, A. (2012). An exploratory framework for handling the complexity of mathematical problem posing in small groups. *The Journal of Mathematical Behavior*, 31(1), 149-161.
- Noroozi, O., Soleimani, S., Farrokhnia, M., & Banihashem, S. K. (2024). Generative AI in education: Pedagogical, theoretical, and methodological perspectives. *International Journal of Technology in Education*, 7(3), 373-385.